

AGENDA

Bijeenkomsten worden gehouden in het Humanistisch Centrum,
W.A. Scholtenstraat 2 te Groningen, tenzij anders vermeld

Zo 12 jan	14.30 tot 16.00 uur	Nieuwjaarsbijeenkomst Groningen en Assen en omstreken. Zie ook pagina 4
Woe 12 feb	19.30 uur	Bijeenkomst afdeling Assen e.o. in het CBK te Assen, met een lezing van Ronald Hünemann over Darwin. Zie ook pagina 3
Za 15 feb	middag	Nieuwe leden dag te Groningen en/of Assen
Woe 12 mrt	19.30 uur	Algemene Leden Vergadering afdeling Groningen

Voor de actuele agenda zie de website van:

HV afdeling Groningen <http://afdeling.humanistischverbond.nl/groningen/> →Agenda

HV Assen e.o. <http://afdeling.humanistischverbond.nl/assen/> →Agenda

INHOUD

Agenda	1
In memoriam Hans van Dijk	2
Hans Reddingius; Taal	4
Darwinday op woensdag 12 februari	5
Oproep Nieuwjaarsviering	6
U houdt van muziek	7
Eten met gesprekstof 2013-2014	7
Aan de humanisten overgeleverd	8
200 jaar Søren Kierkegaard, vader van het existentialisme	9
Hans Reddingius; Nieuwjaar	10
Nieuws uit de bibliotheek	12
De vergelding: een dorp in tijden van oorlog	14
Religie: omdat wij mens zijn	16
Verzoek Bijdrage herdenking 4 mei 2014	18
Discussiegroep Humanisme Nu	19
Gespreksgroep "Heggespraak"	19

In memoriam Hans van Dijk

Hans van Dijk is er niet meer.

Op 22-12-2013 is Hans plotseling overleden tijdens een gezamenlijke boswandeling met zijn familie.

Als actief lid en redacteur - of eigenlijk 'drager' - van de Hugroniek een bekende en belangrijke man binnen het HV. Wat zullen we hem missen, met zijn krullen boven rond omrande heldere ogen. Met zijn scherpe blik en tomeloze inzet.

Op maandag 30 december j.l. hebben we in crematorium Wâldhûf bij Drachten afscheid van Hans genomen.

Voor de mensen die niet bij het afscheid aanwezig konden zijn en om een moment stil te staan bij zijn leven en de betekenis die hij heeft gehad voor 'ons' HV, bij wijze van In Memoriam de woorden die Jeannette Stavena tijdens de uitvaart heeft gesproken.

Beste Riet, kinderen, kleinkinderen, familie en aanwezigen,

Wat was het een schok toen Riet mij vorige week vertelde dat Hans was overleden. Ik moest naar adem happen en het eerst tot me door laten dringen. Zo onverwacht, zo verdrietig voor jullie, voor ons allemaal.

We zullen Hans als persoon zo missen, maar evenzeer als dé redacteur van ons maandblad De Hugroniek, het blad van de Afdeling Groningen, en de laatste jaren ook van de Afdeling Assen van het Humanistisch Verbond. De afdeling Groningen, opgericht in 1946, heeft vanaf 1953 een mededelingenblad gehad, met verschillende namen en vormen. Vanaf 1982 heet het blad De Hugroniek en heeft het een A5 formaat. Het wordt verzonden naar ruim 800 leden.

Hans komt in begin 2000 bij de

redactie en gaat, zoals hij het (in het jaarverslag 2000) zelf vermeldde met groot plezier zijn hobby's uitvoeren, namelijk "grafische vormgeving en het redactionele werk van de verzorging van een nieuwe uitvoering van De Hugroniek". Het maandblad geeft een overzicht van de activiteiten van de afdelingen, van verslagen van bijeenkomsten, artikelen van leden, gedichten en boekbesprekingen. Iedere Hugroniek is daardoor verrassend en interessant.

Jarenlang, tot 2008, werd De Hugroniek gestencild door Gerrit Vos, maar toen de stencilmachine het begaf werd er overgestapt naar een professionele drukker. Dat gaf Hans nog meer mogelijkheden om de lay-out te verfraaien. Bijvoorbeeld naast de verslagen van de ledenver-

gaderingen en bijeenkomsten, die Hans zelf maakte, verschenen mooie foto's, die hij nam van de sprekers of aanwezigen, of hij verluchtigde de aangeboden teksten met toepasselijke beelden die hij altijd weer wist te vinden.

Hans heeft in verschillende perioden assistentie gehad van andere leden om voor kopij te zorgen, en Hans vertelde mij eens dat Riet altijd onmisbaar was voor de eindcorrectie van elke aflevering van De Hugroniek, maar de eindredactie lag, sinds zo'n 13 jaar, bij hem.

Een ander aspect van Hans' redactionele activiteiten was de website van het Humanistisch Verbond. Sinds 2004 kunnen de afdelingen informatie plaatsen op de website. Hans vond het voor de hand liggen dat hij deze taak erbij nam, want zoals hij in een verslag schreef, 'pionieren lag hem wel'. Dit vergde toch meer tijd dan verwacht, maar gelukkig kreeg Hans ook hierbij zo nu en dan ondersteuning.

Hans deed het redactionele werk altijd met grote aandacht, enthousiasme en vakmanschap. Hij deed het

niet alleen met een grote, belangeloze toewijding, maar ook met heel veel plezier. Uit de manier waarop hij zijn rol als redacteur vervulde bleek zijn sterke sociale betrokkenheid. Soms kwam dat ook naar buiten in de vorm van een plotselinge, pittige uitspraak tijdens discussies bij lezingen en bijeenkomsten.

De Hugroniek, zoals die door Hans vorm is gegeven, heeft een vitale rol gespeeld als bindmiddel voor de leden van de afdelingen Groningen en Assen. Ikzelf heb jarenlang buitengewoon plezierig met Hans mogen samenwerken. Dat is begonnen toen ik nog voorzitter van de afdeling Groningen was, en dat kreeg een vervolg toen ik hem boekbesprekingen voor de bibliotheek stuurde. Hans redigeerde die altijd secuur en voegde daar dan weer een foto van het boek of de schrijver bij.

Ik zal het contact met hem erg missen, en we zijn hem erg dankbaar voor wat hij allemaal voor ons gedaan heeft. We wensen Riet en haar familie veel kracht om dit enorme verlies te dragen.

Het werk van Hans - de Hugroniek - wordt voortgezet. Een aantal mensen heeft het mogelijk gemaakt dat deze editie, die Hans bijna voltooid had, bij u op de deurmat is gevallen. "Dat had Hans zo gewild", vertelde zijn vrouw Riet van Dijk.

De toekomstige taakverdeling ten aanzien van Hugroniek en communicatie met de leden wordt nog besproken in het bestuur. Met vereende krachten blijven we ons inzetten om de Hugroniek te laten verschijnen.

taal

de woorden die de mensen zeggen
hangen als lange slierten overal
en stollen langzaam in de vrieslucht

de woorden die jij spreekt en die ik spreek
krijgen gestold hun eigen los bestaan
totdat zij smelten in de warme aarde

maar onze oren worden koud wanneer
de woorden als een vriesprop in de ingang
gaan zitten en de weg versperren

ik zou je alles willen zeggen
ik zoek naar ongestolde woorden
ik grijp naar warrelende dingen

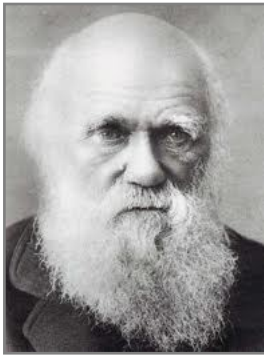
Humanistisch Verbond

AFDELINGEN ASSEN EO EN GRONINGEN

*Darwin Day op **woensdag 12 februari.***

Uitnodiging voor een bijeenkomst in het

CBK in Assen, aanvang 19.30 uur.

Darwin, zo weten wij evolutionisten, legde de nadruk op variatie, in plaats van op verschil”

Ronald Hünne zal een lezing voor ons verzorgen over Darwin en zijn theorieën, in relatie tot het Humanisme. Hij is filosoof en werkzaam als docent en onderzoeker aan de Rijksuniversiteit Groningen.

Voorafgaand aan de lezing bekijken we in de zaal van het CBK Drenthe met een medewerkster de tentoonstelling *Overleven is Hard Werken*. Deze betreft levensgrote tekeningen van de kunstenaar Charlotte Schleiffert.

Locatie: Centrum Beeldende Kunst Drenthe. Het CBK Drenthe is gevestigd in De Nieuwe Kolk, Weierstraat 1, 9401 ET Assen. Er is een ruime parkeergarage onder het gebouw.

Wij hopen veel van onze leden en andere belangstellenden te ontvangen.

Oproep Nieuwjaarsviering

De deur naar het nieuwe jaar gaat weer open.

Dat betekent open huis op

- Zondag 12 januari a.s.
- vanaf 14.30 uur
- in het Humanistisch Centrum
- W.A. Scholtenstraat 2 te Groningen

voor onze jaarlijkse **nieuwjaarsbijeenkomst**.

Wilt u ons iets meegeven ?

Natuurlijk is er plaats voor ontmoeting en elkaar het beste wensen voor 2014.

Maar u kunt ook uw, al dan niet verborgen talenten, tentoonspreiden en ons allen daarmee inspireren. Er is volop gelegenheid om een mooi lied ten gehore te brengen of een instrument te bespelen. Maar ook een gedicht, al dan niet van eigen hand, te declameren of op een andere wijze iets over het voetlicht te brengen.

Niets hoeft en alles kan, lekker genieten en luisteren mag natuurlijk ook.

We sluiten de deur weer rond 16.00 uur met de verwachting om u weer te zien tijdens de mooie lezingen en andere bijeenkomsten die voor 2014 op ons programma staan.

Het bestuur wenst u een inspirerend 2014 toe en tot ziens op 12 januari.

(Zie ook de Hugroniek van december 2013 blz 3)

U houdt van muziek!

De HV-Muziekgroep in oprichting is op zoek naar muzikliefhebbers die zich nog willen aansluiten

De HV Muziekgroep in oprichting is op zoek naar muzikliefhebbers die zich nog willen aansluiten.

In een eerdere Hugroniek deden we al een oproep of er Groningse en Drentse humanisten zijn die samen plezier willen beleven aan muziek. Een aantal mensen heeft al met enthousiasme gereageerd. Wij denken dat er vast liefhebbers zijn die de stap nog willen zetten. Met wat meer mensen zijn er meer en is de diversiteit groter. De HV Muziekgroep bepaalt natuurlijk zelf hoe ze muziek willen beleven: door zelf te musiceren, door samen te luisteren, door muziekkuitvoeringen te bezoeken of zelf te verzorgen. Dit zijn maar suggesties!

Ons HV-lid Peter Berman zal de groep ondersteunen.

U kunt bij ons informeren of u aanmelden. Doe mee!

Margot Brettschneider, lid bestuur
HV Groningen,
margot.brettschneider@gmail.com.
Tel. 050.5410596

Eten met gesprekstof 2013-2014

Je hoeft maar de tv aan te zetten, of je ziet wel een kok die een interessant kooksel op het scherm tovert. In deze tijd van toenemend individualisme is er toch wel behoefte aan samen zijn. Een Brits onderzoek wijst uit dat gezinnen die samen tafelen, gezonder leven en een betere band hebben. Wie weet is dat het geheim dat de 'Eten met gesprekstof-groep' in 2013 zeven keer samen kwam als een 'humanistisch gezin'. Met minimale middelen kwam steeds weer er een heerlijk driegangendiner op tafel en werd er gezellig over diverse onderwerpen gediscussieerd. Wat wil je nog meer, een betere band en ook nog een gezonder leven.

Voor het jaar 2014 is de agenda al weer samengesteld:

- dinsdag 28 januari
- woensdag 12 maart
- dinsdag 29 april
- woensdag 11 juni
- dinsdag 9 september
- woensdag 22 oktober
- dinsdag 9 december

De inloop met een drankje is vanaf 17.00 uur en om 18.00 uur is het eten klaar.

De kosten zijn € 5 per persoon.

Opgave bij Gerrit Botke,
06-21800348 of botke@planet.nl

Aan de humanisten overgeleverd

29 november 2013 - In mijn pubertijd had ik een periode waarin ik veel bij onze burens over de vloer kwam. Mijn moeder vond dat maar zo zo. Niet omdat wij onprettige burens hadden, maar ze waren aanhangers van de humanistische levensvisie en hadden de behoefte om dat ook uit te dragen. Toen ik eens na een avond gezellig discussiëren thuiskwam met de brochure Wat is humanisme? keek moeder dan ook bedenkelijk. Haar zoon zou toch niet op het verkeerde pad raken?

Gisteravond mocht ik voor de plaatselijke afdeling van het Humanistisch Verbond een lezing geven over de filosoof Kierkegaard.

In mijn lezing legde ik de nadruk op Kierkegaards filosofische zoektocht naar hoe je mens kunt **worden**. Het ging uiteraard over de verschillende manieren waarop mensen het leven benaderen – de stadia van de esthetische, ethische en religieuze levenshouding. Met name bij dat laatste wordt het spannend, want wat kan zoiets betekenen voor iemand die een humanistische levensvisie aanhangt?

Wat mij betreft liggen de humanistische en de christelijke levensvisie in elkaars verlengde (we zijn nog steeds burens). De eerste Europese humanisten waren christenen, en beleefden dat niet als een tegenspraak.

Het religieuze lijkt mij een onderdeel te zijn van een echt, volwaardige humanistische levensbeschouwing en niet daarmee in strijd. Wij geloven allebei in het leven vóór de dood (daarom is die reclameslogan van

het HV er ook naast!). Het is maar net hoe je de begrippen in het concrete leven invult. 'De mens is de maat van alle dingen', zei ook de theoloog Karl Barth, maar hij voegde er wel aan toe: 'sinds God mens geworden is.' Kierkegaard zou het gezegd kunnen hebben...

Aan het einde van de uiterst plezierige avond kon ik mijn behoefte om de boodschap uit te dragen niet onderdrukken, en gaf ieder van de aanwezigen een Kierkekaart mee. Misschien ook iets voor jou?

*Ansichtkaarten om
over na te denken..*

BESTEL NU OP
WWW.KIERKEKAART.NL
ONTWERPEN VAN TIJMEN ALTENA

200 jaar Søren Kierkegaard, vader van het existencialisme

Op 28 november 2013 heeft de HV afdeling Assen een lezing georganiseerd in het wijkcentrum 'de Componist'. Bert Altena hield een inleiding over Søren Kierkegaard. Dit ter gelegenheid van het feit dat op 5 mei Søren Kierkegaard 200 jaar geleden werd geboren. Nog steeds is zijn filosofie actueel.

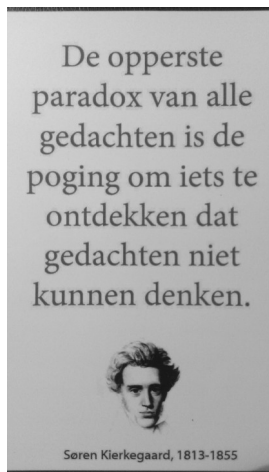
Voor Kierkegaard gaat het erom een 'enkeling' te worden. Een mens die zich niet laat leiden door wat de menigte vindt, maar eigen keuzes maakt.

De interesse voor deze lezing was groter dan verwacht. De meer dan 50 belangstellenden konden maar net in de gereserveerde zaal in het wijkcentrum. De toegang was openbaar en gratis. Door de aankondiging van de avond in huis-aan-huisbladen in Assen e.o. was de opkomst duidelijk groter. Een aantal bezoekers, zijnde niet HV-leden, heeft hierdoor belangstelling getoond voor het HV.

Nadat de voorzitter van HV-afdeling Assen, Johan Meijer, iedereen welkom heette, hield Bert Altena een inleiding over het leven en over het werk van Søren Kierkegaard. Na de pauze ontstond een levendige

discussie over zijn werk. Dat varieerde van informatie en het idee zijn gedachten nader te onderzoeken tot kritische noties over zijn leven en effecten van zijn werk tot in het heden.

Bert sloot de avond af door kaarten met teksten van Kierkegaard ter beschikking te stellen aan de aanwezigen. (Zie onderstaande kaart.)

De gedachten van Kierkegaard zijn nog steeds actueel, zoals de volgende tekst:

'Mensen eisen vrijheid van spreken als compensatie voor de vrijheid van denken die ze vermijden'.

Bert Altena is protestants dominee in Assen. Hij heeft een interessante website met de titel *Berichten van een dominee*. Ik ontdekte dat hij op 29 november jl. daarop een column publiceerde met de pakkende titel *Aan de humanisten overgeleverd*. Met hartelijke dank voor zijn toestemming publiceren we die tekst in deze Hugroniek. - HvD

Nieuwjaar

Natuurlijk wens ik u/je het allerbeste in het nieuwe jaar. Maar niettemin wil ik er even de aandacht op vestigen dat er helemaal geen nieuw jaar bestaat.

Je kunt het hebben over een nieuwe auto, of een nieuw boek. De oude auto is verkocht en er is een andere, de nieuwe, voor in de plaats gekocht. Er is ineens een boek dat er eerder niet was.

Maar een jaar? Ja, we doen alsof. We hebben het over 'oudjaar' alsof een jaar net zoiets is als een auto. Maar dat is onzin. Dat met 1 januari een nieuw jaar begint is een gevolg van een afspraak. men had net zo goed iets anders kunnen afspreken, het jaar laten beginnen op 21 maart, als de lente begint, bijvoorbeeld. Of op 1 september, als de schooljaren allemaal zo'n beetje beginnen.

Een jaar is bedoeld om er tijdsduren mee te kunnen aangeven, en de keuze voor een jaar als eenheid van tijd heeft te maken met een periodiek verschijnsel in de kosmos. Op een bepaalde datum van het jaar staat de zon midden op de dag net zo hoog boven de horizon als precies een jaar geleden. Zoiets. Een andere tijdseenheid is een etmaal. Dat is de tijd die verloopt tussen een zonsopgang en de volgende zonsopgang (of tussen een zonsondergang en de volgende zonsondergang, of neem een willekeurig ander goed te definiëren gebeurtenis met de zon).

Het blijkt dat een jaar niet precies een geheel aantal etmalen telt. Dus we moeten een beetje sjoemelen met schrikkeljaren en schrikkeleu-

wen om te voorkomen dat de jaarlijkse foutjes zich hinderlijk gaan ophopen.

Waar het me om gaat is dat die hele tijdmetriek niets anders is dan menselijke verzinsels en afspraken. We hebben daar behoefte aan want we willen kunnen zeggen dat een gebeurtenis vroeger of later dan een andere gebeurtenis plaatsvond. Als je weet dat Julius Caesar op 15 maart 44 v. Chr. te Rome werd vermoord, en Bonifatius op 5 juni 754 n. Chr. te Dokkum, dan weet je ook dat Bonifatius veel later in de tijd werd vermoord dan Caesar. Je kunt zelfs uitrekenen hoeveel keer de zon is opgegaan tussen die twee gebeurtenissen in. Je moet me maar vergeven dat ik daar nu te lui voor ben. Het is handig om die jaartallen te weten, samen met allerlei andere jaartallen want dan kun je zo'n beetje begrijpen wat er allemaal is gebeurd in de loop van de tijd, en waarom het zo ging als het ging. Je begrijpt bijvoorbeeld dat Caesar nooit Bonifatius vermoord kan hebben, en andersom ook niet.

Maar de tijd is daarmee niet een ding zoals een auto. Wat de tijd ook is, hij gaat continu door. Er zijn geen vaste punten in de tijd. Niet het jaar is nieuw, ieder moment is nieuw, eenvoudig omdat het niet het vorige moment is. Wat nu gebeurt is nog nooit eerder gebeurd, en zal nooit

later gebeuren. Maar wat nu gebeurt komt wel voort uit wat er voordien is gebeurd, en het leidt ook tot wat hierna zal gebeuren.

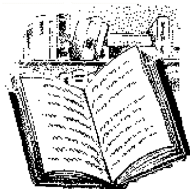
Dat wij de tijd in vakjes willen verdelen heeft, denk ik, te maken met dat we eigenlijk alles in vakjes verdelen. We kunnen niet anders. We praten met elkaar in taal. Taal bestaat uit woorden en woorden duiden iets aan. Maar een woord kan nooit één uniek iets weergeven. Een woord duidt altijd op een categorie van ietsen. Neem nou het woord 'Julius Caesar'. Een uniek persoon, toch? O ja? Maar hebben we het over een baby, een kleuter, een jongen, een jonge krijgsman, een veldheer, een keizer, een lijk, over alles wat daartussen zat? En als je wilt uitleggen wat je bedoelt met 'baby', 'kleuter', 'jongen', 'krijgsman', 'lijk'?

Je kunt het echt nergens over hebben zonder dat je de werkelijkheid opdeelt in categoriën. En dan doen we net of die categoriën echt bestaan. Ze bestaan in onze geest en dat is natuurlijk niet niks. Wij gebruiken die dingen in onze geest om de werkelijkheid te beheersen. We zeggen dat misdadigers gestraft moeten worden. Alsof alle misdadigers hetzelfde zijn en straffen altijd hetzelfde betekent. We zeggen dat we een nieuwe auto gaan kopen want dan weten we waar we heen gaan, wat we daar zullen zeggen en doen, en hebben een vermoeden

van hoe het verder zal gaan. Ik geef toe dat alle auto's op elkaar lijken (anders zouden we ook niets aan die term 'auto' hebben) maar toch is iedere auto een klein beetje anders dan alle andere en de eigenaars verschillen ook allemaal. En ik kan nu wel zeggen dat IK in MIJN AUTO van Haren naar Schoorl rijd over de A7, maar als ik even om me heen kijk en nadenk over wat ik beleef weet ik dat ik deel uitmaak van een heel ingewikkeld systeem met allemaal andere auto's en borden en markeringen en lichtsignalen en wegdek en bomen en gras en gebouwen en wolken en zon en wind en regen en mist en ga maar door. Om erover te kunnen praten gebruik ik woorden zoals 'wegen', 'bomen' enzovoort maar dat is een benadering van wat er feitelijk aan de hand is.

Wat ben ik? Een reeks verschijnselen die een naam heeft gekregen, of eigenlijk drie: familienaam Reddingius, voornaam Joannes, roepnaam Hans. Datgene waaruit ik ben voortgekomen had nog geen namen, of het hoorde bij iets met andere namen. En over enkele jaren zal die reeks verschijnselen iets te zien geven dat men 'dood' noemt en na een tijdje zal datgene waaruit 'ik' bestond voor die dood mijn namen niet meer dragen. En datzelfde geldt voor jullie allemaal.

Moge zich in de reeks verschijnselen waaruit jij/u bestaat dikwijls momenten voordoen die met 'gelukkig' zullen kunnen worden aangeduid. En moge je ervaren dat elk moment nieuw is.

Jeannette Stavenga-Visser, bibliothecaris
tel. 050 5346602, e-mail jmstavenga-visser@planet.nl

Nieuws uit de bibliotheek

Nieuwe aanwinst

Paul Scheffer

Alles doet mee aan de werkelijkheid.

Herman Wolf 1893-1942.

De Bezige Bij, Amsterdam 2013. 304 pagina's, gebonden.

Paul Scheffer heeft een boeiende biografie geschreven over zijn grootvader van moederskant, Herman Wolf, een overtuigd humanist. Een humanist die worstelde en twijfelde, vooral omdat zijn levensvisie erg onder druk kwam te staan; dat was in de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw.

Het bijzondere voor mij was dat dit verhaal in combinatie met de persoonlijke achtergrond zoveel dieper snijdt en herkenbaar is, dan een algemeen historisch overzicht over humanisme.

Herman Wolf werd geboren op 1 mei 1893 in Keulen in een geassimileerd joods gezin. Zijn vader had een honden atelier, en omdat de zaken niet zo goed gingen, verhuisde het gezin in 1899 naar Amsterdam. Daar volgde Wolf zijn onderwijs, waarbij hij al vroeg blijk gaf van zijn interesse in taal en filosofie. Hij ging veel publiceren in diverse tijdschriften. Wolf promoveerde op 8 juni 1923 op basis van zijn publicaties en artikelen.

Herman Wolf werd leraar Duits aan de Openbare Handelsschool in Am-

sterdam en bleef ook na zijn promotie boeken en artikelen schrijven op het gebied van filosofie en klassieke Duitse literatuur. Hij correspondeerde regelmatig met onder andere Thomas Mann en Stefan Zweig. Wolf bewoog zich in de kringen van hbs- en gymnasiumleraren en professoren. Velen van hen, waaronder Herman Pos en Leo Polak, omarmden het humanisme als levensvisie.

Het heilige van het humanisme

Herman Wolfs levensleer legt de norm voor het handelen in de mens zelf. De moraal is niet afhankelijk van een religieus of werelds gezag dat buiten of boven de mens staat. Het 'heilige' van het humanisme is de humaniteit. De humanistische ethiek

zoekt naar een verhouding met het eeuwige, maar dan in een gesecculariseerde vorm. We kennen zelf het onderscheid tussen goed en kwaad, en we handelen goed als we de aandrang van onze natuur volgen. Mens-zijn in de waarachtige zin brengt de drang met zich mee om boven onszelf uit te reiken. Onze intuïtie zegt, dat het ware, het schone en het goede de hogere doeleinden zijn die we moeten nastreven. Tegelijk is het duidelijk dat deze doeleinden principieel onbereikbaar zijn. Altijd weer wijken ideaal en werkelijkheid uiteen, en dat kan tot ondraaglijke spanningen leiden.

Alles doet mee aan de werkelijkheid' is Wolfs levensmotto, en daarin is de kern van elk onafhankelijk denken samengevat.

Dit denken wordt onder invloed van de toename van het nationaal-socialisme in Duitsland zwaar op de proef gesteld. Wolf verwoordt het zo:

"De tragiek voor de Humanist is dat hij zijn visie en deze overtuiging niet aan anderen in concrete vormen en symbolen kan verduidelijken; hij moet steeds weer zien hoe de anderen, die zich beroepen op het Bloed, het Ras, het Volk, de Kerk, de Partij, miljoenen aanhangers, volgelingen en gelovigen vinden en dat men hem beticht van slapheid en halfheid, omdat hij slechts in 'vage begrippen' en 'zwevende termen' vermag te spreken over de 'potentiële eenheid' van het menselijke, de 'autonomie der zelfstandige persoonlijkheid', de 'gemeenschap der volkeren' en de 'universele religie'."

Maar hoe houdt zo'n levensvisie in zo'n turbulente tijd stand? Voortdu-

rend stelt Wolf zichzelf de vragen: Hoe kan een waarachtig humanisme zich ontplooiën?, Kan het humanisme zich verweren? en Hoe houdbaar is het humanisme?

Wolf zoekt gelijkgestemden en is medeoprichter van verschillende tijdschriften en genootschappen, zoals Het Vincent van Gogh genootschap (1923), met als doelstelling het herstellen van het Europese geestesleven en het Wijsgerig Genootschap Unitas Multiplex (1924-1957). Leidende gedachte hierbij was steeds mensen van verschillende disciplines bijeen te brengen om enerzijds hun zorgen over het opkomend fascisme te delen en anderzijds de discussie met elkaar aan te gaan om te streven naar samenwerking van humanitair denkende geesten.

Bezorgd over kuddegeest

Dan komt op 30 januari 1933 Hitler aan de macht. Velen raken zeer bezorgd over de kuddegeest die in het fascisme de boventoon voert. Als reactie wordt een nieuwe organisatie opgericht, het Comité van Waakzaamheid van anti-nationaal-socialistische intellectuelen. Het comité zal bestaan van juni 1936 tot januari 1940 en zal tussen de duizend en tweeduizend leden tellen. Dan wordt de tragiek bij Wolf steeds voelbaarder, want hij beseft dat zijn joodse achtergrond een rol gaat spelen. Volgens Ina, zijn dochter, zat het hele joods-zijn hem dwars. Hij was een kind van de assimilatie en werd nu opeens aan zijn achtergrond herinnerd.

Op 1 maart 1941 wordt Herman Wolf

Vervolg op pagina 20 >>

De vergelding

een dorp in tijden van oorlog

van Jan Brokken

Het hoofdmotief om dit boek te schrijven is het oorlogsdrama dat plaatsvond op 11 oktober 1944 in het dorp Rhoon waar 7 onschuldige mannen, jongens soms nog, werden gefusilleerd. Hun woonhuizen in brand gestoken. Familieleden, dorpsgenoten achterlatend die er een levenslang trauma aan zouden overhouden.

Een niet te vatten, gruwelijke vergelding zonder onderzoek naar de oorzaak van de gebroken?, stukgewaaide? stukgeknipte? elektriciteitsdraad met gevolg dat een Duitse matroos wordt geëlektrificeerd en sterft. Een lokale commandant concludeert 'sabotage' en geeft opdracht voor de wraakactie, waarvoor hij na de oorlog overigens wordt veroordeeld.

Was het sabotage?

De vraag stellen was hem beantwoorden. Om die reden werd er 66 jaar in Rhoon zo min mogelijk over gesproken. Als er een dader was dan heeft die 'heel wat op zijn geweten'.

Jan Brokken werd geboren in 1949, kort nadat zijn ouders uit Indonesië naar Nederland waren teruggekeerd. Zijn vader werd predikant van de Nederlands Hervormde kerk in Rhoon.

Elk jaar tijdens de dodenherden-

king herdenkt Rhoon het oorlogsdrama en krijgen schoolkinderen de officiële versie van het gebeuren te horen. Die versie klopt van geen kant concludeert Brokken nu, na 70 jaar.

Brokken baseert *De vergelding* op de door zijn buurjongen en vriend Bert G. Euser, lid van de gemeenteraad van Albrandswaard en Rhoon (1982 tot heden) verzamelde historische documenten, getuigenverhoren: rapporten van de reclassering, rapporten van de Rhoonse illegaliteit, de 185 gesprekken die Bert Euser van 2005-2012 voerde met ooggetuigen, direct betrokkenen, kinderen en nabestaanden van de slachtoffers.

Enkele sferbepalende interviews maakte Brokken samen met Euser. Zeven jaar lang bespraken zij maandelijks de nieuwste resultaten van het onderzoek. Vermeld moet worden dat hij de namen van de mensen in het boek heeft veranderd.

MENINGEN UIT ONZE LEESCLUB

- Een prestatie om na jaren studie dit boek te schrijven.'
- 'Te veel namen van mensen. Te

veel details.'

- 'Ik vond dat juist fijn en kon me inleven in de personages en hun families.'
- 'Een tweede keer lezen lukte me niet.'
- 'Ik las het als een detective.'

Het boek gaat ook over het maken van keuzes en de gevolgen daarvan. Hoe die te duiden?

De keuze van soldaat de Veth om in Hoek van Holland met de laatste boot naar Engeland te vertrekken. Valt hem wat te verwijten? Hij kon immers niet weten hoe lang de oorlog zou duren maar hij liet wel zijn vrouw Dirkje met 3 kinderen in de steek.

Zeker is dat zij nooit steun heeft gekregen van het NSF (Nationaal Steunfonds) of iemand anders.

In 1943 kon ze het financieel niet meer bolwerken en stelde zichzelf en haar huis open voor amoureuze ontmoetingen met in Rhoon gelegde soldaten die het 'aanlegden' met Rhoonse meisjes.

De Rhoonse bevolking keurde

haar gedrag gedeeltelijk goed omdat ze wisten dat ze dit deed om haar kinderen te eten te geven. 'Waren haar kinderen dan de oorzaak van haar verderfelijke gedrag?' zou een rechter na de oorlog uitroepen.

Hoe leefde haar man in Engeland? De condooms met steigerende leeuw op de verpakking werden er in grote getale uitgedeeld aan de leden van de Irenebrigade.

De keuze van meerdere andere vrouwen die, al dan niet verliefd, zich de presentjes van de Duitse soldaten lieten welgevallen.

Dit alles wekte jaloezie, boosheid en onbegrip op van Rhoonse mannen. Was een van hen verantwoordelijk voor de losse elektriciteitsdraad?

Telkens als je denkt dat Brokken de oorzaak, ofwel de dader van de kapotte draad in de smiezen heeft, komt hij met een andere potentiële kandidaat op de proppen.

Ligt de dader op het kerkhof of heeft hij/zij de keuze gemaakt anoniem te blijven?

Vervolg pagina 20 >>

Belangstelling voor de literatuur-groep? Ons clubje kan weer één of twee nieuwe leden gebruiken. We ontmoeten elkaar ongeveer eens in de zes weken op een dinsdagmiddag bij afwisselend een van de leden thuis.

Eén van de leden bereidt het gesprek voor. Het te bespreken boek wordt van te voren door de deelnemers gelezen. Voor overleg kunt u contact opnemen met Watze Hidema, telefoon 050-8503761.

Religie: omdat wij mens zijn

-10-

DE VERLOSSINGSLEER

In het westelijke deel van de wereld is het christendom al eeuwenlang de overheersende godsdienst. Voor alle orthodox gelovigen gelden een aantal zogeheten dogma's als algemeen geldig, onafhankelijk van het feit of men deze al of niet gelooft. De joodse bijbel is als het 'oude testament' geannexeerd, waaraan de evangeliën en apostolische brieven als 'het nieuwe testament' zijn toegevoegd. Het geheel heeft de status van 'heilige schrift' oftewel Gods openbaring aan de mensheid.

Door de komst van Jezus achtten men al spoedig de offervoorschriften evenals de ingewikkelde spijs- en drankwetten overbodig; daardoor konden Paulus en andere volgelingen van Christus de overgang tot hun geloof goed combineren met de eisen van het dagelijkse leven.

Dat men voor het bestaan van de wereld een Schepper noodzakelijk achtte, getuigt geenszins van onnozelheid: ooit moest toch iets of iemand minstens de overal in de natuur waarneembare orde hebben aangebracht?

Zo ongeveer 500 v.Chr. stelden Joden het scheppingsverhaal van Genesis samen als tegenhanger van de heel wat woestere mythen der Babyloniërs, waartussen zij als ballingen hun identiteit trachtten te handhaven. Overigens bevatten de hoofdstukken 2 en 3 van het boek

Genesis een oudere overlevering, die kennelijk afwijkt van de nieuwere versie. Dit zien we vaker in de Schrift, zodat theologen van Joodse en Christelijke huize niet zonder werk kwamen te zitten.

Een ding is in deze visie zeker: God bestaat niet zoals de wereld en wij bestaan, want dan zouden we weer kunnen vragen wie deze god dan geschapen heeft. God is, zegt men dan, een eeuwige, almachtige en alwetende geest; mensen hebben enig besef van eeuwigheid al zijn we tijdelijke en sterfelijke wezens, kunnen enige macht uitoefenen al zijn we niet in staat om uit niets dingen te scheppen, weten heel wat maar beseft niet alles.

Moderne theologen stellen God niet identiek met de kosmos, dus als een feit; Hij valt dus niet als het ware op te sporen door empirisch onderzoek. God is wel wereld-immanent: hij doordringt de kosmos en beïnvloedt die. Alles is zijn schepping en niets gebeurt zonder zijn wil. Maar hij is tegelijk wereld- transcendent: Hij overschrijdt namelijk tegelijk de kosmos. Iets daarvan ervaart de mens, die immers zijn lichaam is, maar het ook hanteert als iets dat hij heeft.

Zo is God ook een persoon, maar dan wel van een oneindig hogere orde en volmaaktheid dan die van een mens: Hij kent zichzelf, de wereld en ons immers beter dan wij onszelf, de wereld en Hem kennen. God is überhaupt meer dan alles wat bestaat, dus zelfs meer dan een universele rede of een groot anoniem bewustzijn.

Als het bovengestelde juist is, behoort een persoonlijke relatie tussen God en mens tot de mogelijkheden.

Er is echter een kink in de kabel gekomen door de ongehoorzaamheid van de mens aan Gods geboden, zinnebeeldig voorgesteld (hoewel door velen nog steeds letterlijk opgevat) door het eten van de boom der kennis van goed en kwaad, oftewel door iets anders te doen dan God ons heeft voorgeschreven (niet alleen in de Schrift, maar ook in ons 'geweten'). We verdienen daarvoor eeuwig gestraft te worden; maar God heeft zich in de menselijke gedaante van Jezus opgeofferd om ons te kunnen vergeven, op voorwaarde dat wij oprecht berouw hebben.

Jezus is opgewekt uit de dood en als god teruggekeerd naar zijn vader. Voor hem in de plaats daalde gods geest op de achtergebleven gelovigen; en de kerk (althans volgens de katholieke opvatting) kreeg pausen als stadhouders voor Jezus. Wie dit alles niet gelooft, werd in vroeger tijd vaak als 'heiden' of (nog erger) 'ketter' beschouwd en behandeld.

LEKTUUR:

Het begin van alle dingen - Hans Küng. Uitgeverij Ten Have, Kampen, 2008.

Arjen Struik

Reiziger

De roemrijke stad werd vergeten gebied
Met wind langs de muren waar eens klonk een lied.
Van al wat gedaan werd vol trots en verwijt
Ziet hij het restant als een nietszeggend feit.

Poëzie

Het is misschien een levenslang verwachten
Van iets dat totterdood niet wordt geweten:
't geloof in iets dus dat we zijn vergeten,
Maar als gemis gevoeld wordt in ons trachten.

Twijfel

Mis ik wellicht het zintuig voor een woord
Van niets dan heldere bevestiging:
Toekomst gespiegeld in herinnering,
Het een zoals het bij het ander hoort.

Humanistisch Verbond

AFDELINGEN ASSEN EO

Verzoek bijdrage Herdenking 4 mei 2014

Al vele jaren bestaat er in Assen het Platform Levensbeschouwelijke Organisaties Assen, waarin, naast kerkelijke organisaties, ook het Humanistisch Verbond participeert.

Dit Platform organiseert, vaak in samenwerking met andere organisaties, gedurende het jaar een aantal activiteiten.

Eén van deze activiteiten is de organisatie van een herdenking op de avond van 4 mei.

Vanuit dit Platform bereikte ons, het HV Bestuur van de Afdeling Assen en Omstreken, de vraag of wij een bijdrage, in welke vorm dan ook, kunnen leveren aan deze herdenking.

Omdat dit niet een kwestie van korte termijn is, willen wij deze vraag voorleggen aan de leden van onze vereniging.

Is er iemand of zijn er mogelijk meerdere mensen die namens het Humanistisch Verbond in Assen een bijdrage willen leveren aan deze herdenking?

De vorm van deze bijdrage kan velerlei zijn.

Wij denken bijvoorbeeld aan een tekst, een gedicht, een lied of iets van muziek. Het gaat om een bijdrage die vanzelfsprekend een relatie moet hebben met datgene waarvoor we op de avond van 4 mei, op een nog nader te bepalen locatie, samenkomen.

Als u een idee heeft of bereid bent iets te doen, wilt u dan contact met ons opnemen.

In samenspraak met elkaar kunnen we tot een vorm komen die maakt dat het humanistische geluid op die avond aanwezig is.

Bestuur Afdeling Assen en omstreken

Johan Meijer, voorzitter

E-mailadres: HVAssen@kpnmail.nl

Discussiegroep 'Humanisme Nu'

De discussiegroep Humanisme Nu komt weer bijeen

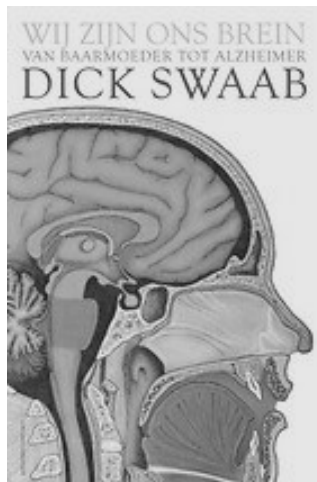
- dinsdag 21 januari 2014
- het Humanistisch Centrum.

We gaan dan het boek van Dick Swaab

'Wij zijn ons brein'

bespreken.

Het voornemen is om daaruit in het bijzonder de onderdelen XIV (Moreel gedrag) en XVI (Neuroethologie: heresenen en religie) onder de loep te nemen.

Gespreksgroep 'Heggespraak'

Aankondiging:

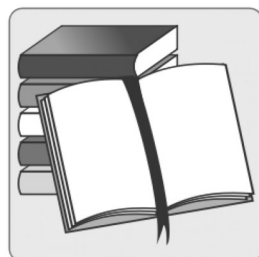
Donderdag 23 jan. 14.00 uur

Heggespraak - lid Justus Verster spreekt over het onderwerp:

"Een moderne visie op het christendom",

n.a.v. een - nog niet gepubliceerd - boek van zijn hand.

Belangstellenden voor deze bijeenkomst kunnen een essay aanvragen via email: ver.ster@planet.nl

Boekbespreking van de literatuurgroep

>> Vervolg van pagina 15

De ondergrondse werd met een bang oog bezien en tegen het einde van de oorlog zelfs met een boos oog. Het verzet was niet populair. Niet in Rhoon. Niet in Rotterdam. Werden de executies te veel voor de bevolking?

MENINGEN UIT DE LEESCLUB:

'Hoe was dat in de rest van Nederland'.

'Soms moest je een Duitser doden om erger te voorkomen!'

'Ik werd uit Marum door verzetsmensen weggevoerd liggend onder aardappelzakken naar een veiliger plek'.

'In de Zaanstreek zijn ook standrechtelijke executies geweest maar nooit een kwaad woord over het verzet gehoord. Alleen over die rotmoffen'.

'Hoe gekleurd zijn onze eigen herinneringen?'

Naar onze mening is het een lezenswaardig boek dat bleef boeien door de opvallende schrijfstijl van Brokken met name het vermengen van feiten en fictie.

Met een gedegen historische achtergrond is hij erin geslaagd een persoonlijk verslag te maken.

Volgende bijeenkomsten

Dinsdag 28 januari bespreken we bij Marijke Drees *Het raadsel Spinoza* van Irvin D. Yalom.

De daaropvolgende bijeenkomst is op *18 maart* bij de familie De Pater; de boektitel wordt nog vastgesteld.

Nieuws uit de bibliotheek

>> Vervolg van pagina 13

ontslagen als leraar Duits. Op 23 oktober worden Herman Wolf en Leo Polak door de redactie-voorzitter Bierens de Haan van het *Algemeen Nederlands Tijdschrift voor Wijsbegeerte en Psychologie* gedwongen hun redacteurschap op te geven.

Bij Wolf verheft de radeloosheid voor de barbarij die zich in zijn land van herkomst en nu ook in zijn land van aankomst ontwikkelt. Herman Wolf wordt ziek en overlijdt op 25 mei 1942 aan de gevolgen van een hersentumor.

Eind april 1942 werden alle joden vanaf zes jaar verplicht de Jodenster te dragen.

